

РЕЖИМ І ПОСТАТЬ ЙОСИПА БРОЗА ТІТО В ЮГОСЛАВІЇ В ІСТОРИОГРАФІЇ

*Сторчевой Михайло,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 3-го року навчання
факультету історії, права
та публічного управління
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Власюк Ігор
м. Житомир*

Анотація. Досліджено роль Йосипа Броза Тіто в історії Югославії ХХ ст. та оцінки його постаті та режиму. Проаналізовано думки істориків щодо політичної діяльності Тіто та його впливу на політику повоєнної Югославії.

Ключові слова: Югославія, самоврядний соціалізм, конфлікт Сталін-Тіто, Рух неприєднання, тітоїзм.

Актуальність теми полягає у тому, що Тіто є ключовою фігурою історії Югославії ХХ ст., без розуміння якої неможливо пояснити сутність самоврядної моделі соціалізму в СФРЮ та політичного режиму.

Метою статті є аналіз оцінок істориків щодо політичного режиму в СФРЮ та постаті Йосипа Броза Тіто.

В історіографії необхідно виділити, зокрема, такі дослідження постаті і режиму Йосипа Броза Тіто: Й. Михалевич і Г. Міллан (дослідження питання тоталітаризму у Югославії) [5], Й. Перович (вивчення причин конфлікту Сталіна з Тіто у 1948 році) [6], М. Диклич (режим Тіто та його політика) [1], В. Клішманич (розвиток культу особи Тіто у Югославії) [4], П. Варвишук (Тіто і релігія) [8], О. Підлуцький, Б. Єлавич і М. Каліч (аналізували політичну діяльність Тіто загалом) [2; 3; 7].

Йосип Броз Тіто народився у селянській родині. У період Першої світової війни служив в австро-угорській армії. Згодом він потрапив у полон та долучився до більшовицької Червоної гвардії. Після повернення до Югославії у 1920 р. займався підпільною комуністичною діяльністю, за що був заарештований. У 1935-1937 рр. працював у Комінтерні в СРСР.

Після Другої світової війни Тіто очолив нову югославську державу. У 1948 р. вступив у конфлікт зі Сталіним, що визначило в подальшому свою модель соціально-економічного та політичного розвитку Югославії. Тіто став одним із засновників Руху неприєднання. Попри авторитарний стиль правління,

йому вдалося утримувати єдність багатонаціональної Югославії. Після його смерті внутрішні суперечності в країні загострилися [7, с. 109-111].

Постать Йосипа Броза Тіто викликає суперечливі інтерпретації серед істориків різних країн. Сербські історики часто демонструють упереджено апоологетичний підхід, а хорватські та західноєвропейські дослідники, переважно критичніші. Західні історики звертають увагу на тоталітарний характер югославської системи. На думку дослідників Й. Михалевича та Г. Міллана, політична система Югославії за Тіто будувалася за радянським зразком, незважаючи на спроби дистанціювання після розриву із СРСР [5, с. 242].

У сучасній історіографії з нових позицій аналізують конфлікт Сталіна і Тіто у 1948 р. Швейцарський історик Й. Перович у своїй статті «Розкол Тіто-Сталін. Переоцінка у світлі нових доказів», підкреслює, що рішуча відмова югославського керівництва підкоритися вимогам Москви стала визначальним фактором розриву, оскільки СРСР прагнув стримати вплив Югославії, зокрема через збереження незалежності Албанії [6, с. 62-63].

Історики відзначають і вплив особистісного фактору Тіто. Дослідник М. Диклич зауважує, що Тіто створив ореол «всесвітньо-історичної постаті» та систему, де культ його особи був нормою [1, с. 244-245].

Дослідники звертають увагу на міжнародний імідж Югославії і символічний статус самого Тіто. Як вважає хорватський історик В. Клішманич, Тіто мав глобальне визнання як ключовий політик ХХ ст. [4, с. 45]. Історики відзначають прагматичне ставлення Тіто щодо релігії. Польський історик П. Варвишук підкреслює відсутність ідеологічної антирелігійності, однак певна лояльність релігійної самобутності окремих народів спричинила конфлікт із Сербською православною церквою [8, с. 122].

Український дослідник О. Підлуцький відзначає ширші повноваження югославських республік порівняно із радянськими. На його думку, Тіто проводив кадрову політику так, аби уникати домінування одного народу та зберігати міжетнічний баланс [7, с. 121].

Американська історикиня Барбара Єлавич відзначає, що, на відміну від інших соціалістичних країн, у Югославії була відносна свобода, якою користувалися мешканці країни [2, с. 493]. Щодо національних суперечностей, то дослідниця зауважує, що югославський уряд не робив ніяких спроб зміни устрою країни, а ухвалював певні рішення, які надавали югославським республікам, зокрема, накладати вето на важливі політичні питання. Стосовно зовнішньополітичної діяльності, Єлавич підкреслює, що головним вектором цієї політики для Тіто лишався СРСР, однак югославський лідер все ж лишався

переконалим критиком політики СРСР щодо країн соціалістичного табору, навіть засудивши у 1979 р. радянську агресію в Афганістані [2, с. 501-503].

Німецька науковиця Марі-Яніна Каліч назвала Тіто однією із найцікавіших та найвидатніших постатей історії ХХ ст., яка мала великий вплив на світ, який його оточував і до зміни якого він доклав багато своїх зусиль. Каліч звертає увагу, що югославський лідер мав блискучий імідж, який задовольняв «... бажання багатьох мати такого собі комуністичного ерзац-короля». Тіто, на думку дослідниці, був політиком власного калібру, але, водночас, робив і злі вчинки [3, с. 9, 10, 12].

Таким чином, в історіографії Тіто оцінюється як суперечливий, але безперечно впливовий лідер ХХ ст., авторитаризм якого часто прикривався ідеєю «югославського самоврядування».

Список джерел та літератури

1. Диклић М. Јосип Броз, КПЈ и реконституција Југославије. Култура полиса. 2014. Т. XI, № 25. С. 231-246. URL: https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/1206?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.11.2025).

2. Єлавіч Б. Історія Балкан. ХХ століття / пер. з англ. Р. А. Семків. Київ : Свенас, 2004. 600 с.

3. Каліч М.-Я. Тіто. Вічний партизан. Біографія / пер. з нім. М. Кушнір, М. Пілат. Київ : Ніка-Центр, 2023. 384 с.

4. Klišmanic V. The cult of personality of Josip Broz Tito. Pleter. 2022. Vol. 5, no. 5. P. 133-146.

URL: <https://ojs.srce.hr/index.php/ishasplitpleter/article/view/27071/14106> (date of access: 04.11.2025).

5. Mihaljević J., Miljan G. Was Tito's Yugoslavia not totalitarian?. Istorija 20. veka. 2020. Vol. 38, no. 1. P. 223-248.

URL:

https://www.researchgate.net/publication/338981186_Was_Tito's_Yugoslavia_not_to_talitarian (date of access: 04.11.2025).

6. Perovic J. The Tito-Stalin Split: A Reassessment in Light of New Evidence. Journal of Cold War Studies. 2007. Vol. 9, no. 2. P. 32-63. URL: <https://edoc.unibas.ch/entities/publication/6c8c2309-3081-414e-961c-16a6621cb360> (date of access: 04.11.2025).

7. Підлущкий О. 25 портретів на тлі епохи. Харків : Фоліо, 2012. 475 с.

8. Wawryszak P. Josipa Broza-Tity stosunek do religii. Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej. 2023. Vol. 57, no. 2. P. 103-126. URL: https://www.researchgate.net/publication/368907904_Josipa_Broza-Tity_stosunek_do_religii (date of access: 04.11.2025).